

יוסי ביילין

נותני הכללים

האידיאולוגיה של בן-גוריון ושרת, הטכנוקרטיה של רבין ופרס והפוליטיקה החדשה שהציעה "השמינייה" של מפלגת העבודה • קווים לדמות הדורות הפוליטיים בישראל

בניגוד לדור הראשון, רובם לא כתבו ספרים אידיאולוגיים ולא ניסו להתמודד עם סוגיות פילוסופיות. הם ראו עצמם כאנשים ערכיים, הממשיכים בדרך נכונה, אבל בעיקר ענייניים, כאלה שאינם מבזבזים את זמנם על התפלספות, והם מסוגלים להביא ארצה גישות ניהול חדשות, אשר חלק מהן למרו בחו"ל – אם במי סגרת הקריירה הצבאית שלהם ואם במסגרות אחרות.

מהכלל אל הפרט

הדור הפוליטי השלישי נולד באמצע המאה ה-20. הוא הורכב מילידי הארץ וממי שעלו אליה אחרי תום מלחמת העולם השנייה. הוא גדל על רקע אירועי השואה, היה פחות הומוגני מקודמיו, והאירוע שעיבב אותו היה מלחמת יום הכיפורים. הוא כלל את הנכדים האידיאולוגיים של דור המייסדים (כמו "השמינייה" בסיעת העבודה בכנסת, שבה, בין השאר, היו חברים נסים זוילי, חיים רמון ועמיר פרץ) ולצידם בני הדור הצעיר של "המשפחה הלוחמת", אנשי תנועת החרות, שהוריהם היו חברי מחתרת האצ"ל, וכמה מהם כיהנו בכנסת (אהוד אולמרט, דן מרידור, רוני מילוא ואחרים). צעירי המפד"ל היו הקבוצה הדורית השלישית. היא התאפיינה בהתנתקות מתרמית ה"מפא"יניק עם כיפה" של הוריה האידיאולוגיים והובילה קו משיחי, שראה בתוצאות מלחמת ששת הימים הזדמנות להתנחל בכל השטחים שנכבשו במהלך ימי המעצבים. לאחר מלחמת יום הכיפורים העניקו צעירים אלה (בהנהגת זבולון המר ויהודה בן-מאיר) חסות לגוש אמונים ולפעילות ההתיישבות שלו.

החלוקה האידיאולוגית התחדדה שוב. פתאום התברר כי מה שנדמה היה מכנה משותף – שמירת קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – שוב אינו מוסכם. בעוד מחנה "שלמות הארץ" דיבר על סיפוח הגדה המערבית ורצועת עזה, תוך התעלמות מן הסור גיה הרמוגרפית, טען מחנה "חלוקת הארץ" כי אם לא ייקבע גבול, תהיה ישראל מדינה בעלת רוב פלשתיני, וכי זה יהיה סופו של החלום הצינוני.

שלום עכשיו (שנולדה על רקע ההפוגה בשיחות בין ישראל ומצרים) וגוש אמונים הפכו לביטויים המוסדיים הבולטים ביותר של שתי היחידות הדוריות בדור השלישי. התגבשו כאן שתי תפיסות, שנראה היה כי אי אפשר לגשר ביניהן; המאמינים בחלוקת הארץ ראו במלחמת יום הכיפורים הוכחה לכך שהשטחים המורחקים אינם חגורות ביטחון, וכי הבעיה הקשה ביותר ברמת הגולן היתה לפנות את בתי הילדים, בשעה שהכוחות הסוריים שעטו לעבר קיבוץ גדות. תפיסת גוש אמונים דיברה על סכנת החמצת ההזדמנות להיחלל במקומות נוספים ולהגשים את הבטחת השכינה לאברהם אבינו. זו עדיין החלוקה הבולטת ביותר. "נוער הנרות", זה שביכה את רצח רבין, לא ייצר אידיאולוגיה מקורית, והוויכוח הפוליטי הממשיך לאפיין את הפוליטיקה הישראלית הוא עדיין בין מי שדוגל בהחזרת השטחים לבין מי שמבקשים לחלוק בהם.

במידה מסוימת אפשר לומר כי הדור שנולד בשנות ה-70 של המאה הקודמת, ואשר הסכם אוסלו ורצח רבין עיצבו, במידה רבה, את תפיסותיו הפוליטיות, פנה ל"מחאת הקוטג'", והוא מפנה את האנרגיות שלו לפתרון בעיות הפרט, מתוך תחושה כי הפיל שבחר גדול מדי. •

צילום: אורן בן חקון

מאמונה יוקדת עברנו למחאת הקוטג'. משכן הכנסת

הביולוגיים הצעירים יותר צעדו בבטחה בדרך הוריהם שבצדקתה האמינו. הצלחתם נראתה בעיניהם כעמידה בצפיית המייסדים. מי שלא היה חבר בהסתדרות נחשב למי שמנצל עובדים. מי שעזב קיבוץ נחשב לכישלון, מי שלא האמין ביכולת לשלב איגוד מקצועי עם בעלות על חברות הסתדרותיות, נחשב לקפיטליסט. עוצמתו של הדור הפוליטי הראשון, נכונותו להקריב למען הכלל ואמונתו הרתית-כמעט בצדקת דרכו, העמידו בצל את דור בניו, שכבר נולד כאן אל המוכן.

ניהול פורץ דרך

הדור הפוליטי השני נולד, ברובו, בעשור שבין 1915 ל-1925 (משה דיין, יגאל אלון, אבא אבן, יצחק רבין, שמעון פרס, עזר ויצמן ואחרים). האירוע המעצב של אנשים אלה היה המאבק להקימת המדינה. זה היה הדור הטי כנוקרטי, שלא ערער על תפיסת הדור הראשון, אך לא אהב את סגנונו: הדיונים הארוכים והמשמימים, המליצות וייחוס ממדים היסטוריים לכל חנוכת בית חרושת. זו היתה קבוצה שלא התאפיינה בסגפנות ושבוה במידה רבה ליהודי הגולה, ושרבים מחבריה היו עובדי קיבוצים או מושי כים. באורח חייו ביטא הדור הזה את הסתייגותו מן הדרך שבה בחרו הוריו, אבל בעמדותיו המשיך את דרכם. הביקורת עליהם היתה על כך שאינם מונעים אידיאולוגית כהוריהם, ותשובתם היתה שההורים פרצו את הדרך, ייבשו את הביצות והקימו את המוסדות, ואילו הם מבקשים להתקדם לעבר המחצית השנייה של המאה ה-20, ולהתמקד ביתר יעילות בצבא וכמי שרדי הממשלה.

דור ההנהגה

דורות הפוליטיים אינם חולקים את אותה דנ"א של דורות ביולוגיים. האחרונים מתאפיינים אך ורק בגילם, ואילו הדורות הפוליטיים מתאפיינים ברעותיהם ובמעשיהם. אם משטר מלוכני מצליח לשמור על שושלתו במשך מאות שנים, וכל מה שמשנתנה הוא המספר המוצמד לשמות המלכים, אי אפשר לדבר על דורות פוליטיים באותה חברה. אבל אם עולה לשלטון מנהיג המעוניין לכבוש את העולם, לשים קץ לשלטון בכל העולם, להעניק חוקה לעמו או לערוך שינוי דרמטי אחר – הוא עשוי להוביל דור שלם של אנשים המעניקים לו תמיכה, ורואים עצמם כדור ששינה את פני ההיסטוריה של עמו.

כל אחד מן הדורות הפוליטיים בישראל התעצב על ידי המציאות והאירועים הגדולים שקרו כאן, וכל אחד מהם תרם לעיצובה של מציאות חיינו. הדור הפוליטי טי הראשון נולד, רובו ככולו, בשנות ה-80 של המאה ה-19 (כמו בן-גוריון, בן-צבי, שז"ר). מדובר בצעירים רווקים שהגיעו לארץ ישראל מתחילת המאה ה-20 ועד מלחמת העולם הראשונה. אנשי העלייה השנייה היו ציונים שפקפקו ברעיון של הרצל לזכות בזיכיון של מעצמה, שתעניק ליהודים שטח מחיה מחוץ לאירופה, אבל האמינו ברעיון הצינוני. ההיסטוריה הכתירה אותם כשייכים למחנה הצינונות המעשית (לעומת הצינונות המדינית של הרצל), הם הגיעו לארץ בכוחות עצמם, ראו עצמם כחלוצים שהמחנה כולו ילך בעקבותיהם, והאמינו ב"גאולת הקרקע" מידי האפנדים הערבים, בעבודה חקלאית עצמית ובשוויון.

פואטיקה של שחור או לבן

הדור הפוליטי הראשון אופייני על ידי להט אידיאולוגי מאמונה יוקדת. כדור מייסה, שהצליח להקים מוסדות ומערכות שלטוניות תחת השלטון הטורקי, ובעיקר תחת המנטר הבריטי, הוא היה משוכנע בצדקת דרכו והקדיש זמן רב לדיונים אידיאולוגיים, שנתפסו – על ידי האחרים – כוויכוחים על קוצו של יו"ה. הקבוצות האחרות בחברה היהודית הקטנה היו שוליות בהיקפן. "היישוב הישן", כלומר היהודים החרדים שחיו בערי הקודש, לא מילא תפקיד פוליטי. הימין ה'בוטניסנקאי' היה קטן בהיקפו, והגורמים האורחיים, שעלו בעלייה השלישית (מייד עם תום מלחמת העולם הראשונה) ובעיקר בעלייה הרביעית (בסוף שנות ה-20), שיתפו פעולה עם הוותיקים מהם, גם אם האמינו בגישה קפיטליסטית יותר, והוא הדבר לגבי אנשי העלייה החמישית, בשנות ה-30, שהיתה משכית לה וליברלית יותר, אך קיבלה את הרומיננטיות של המייסדים.

דור זה הקים את מפלגות הפועלים, את מוסדות העזרה ההדדית, את ההסתדרות הכללית ואת "חברת העובדים", את לשכת העבודה, ובעיקר את המושבים ואת הקיבוצים, שבהם ראה מופת לדרך החיים בארץ, ושלאורם חינך את תנועות הנוער. המאורע המכונן של דור זה היה ההחלטה לעלות ארצה, והאתגרים האישיים והקבוצתיים שהיו מנת חלקם באותם ימים, בשנות ה-20 לחייהם. הדורות